

Referat fra presentasjonen til Johan Swärd, bonde fra Brandbu på Hadeland:

Erfaringer med bruk av sortsmangfold i jordbruket

Johan Swärd er blant pionerene innen bevaring og bruk av gamle kornsorter i Norge. Selv har han mer enn 40 kornsorter på gården, de fleste i aktiv bruk. Han har også etablert en bruksgenbank for formålet og driver utstrakt informasjons- og utviklingsarbeid for å fremme bruken av de gamle sortene. Dette referatet av presentasjonen er skrevet av arrangørene.

Johan Swärd fortalte om sin bakgrunn, gårdsdrift og betraktninger han hadde gjort seg. Han har drevet økologisk i mange år, og gikk etterhvert også over til å drive biodynamisk. Sortsmangfold var for ham opprinnelig en ukjent problemstilling. Men interessen hans for kulturhistorie vekket engasjementet, og dette ble innfallsvinkelen. Swärd fikk tak i frø fra Nordisk Genbank og andre bønder. Svedjerug var blant de gamle sortene han begynte å dyrke, og den har stort sett gitt samme avling per dekar som annen rug. Dessuten er dette en sort med svært spesielle egenskaper. Ikke bare er den den eneste kornsorten som kan dyrkes direkte i aske etter nedbrent skog (derav navnet 'svedje'), men den vokser opp i mellom to og tre meters høyde, og gir halm av spesiell kvalitet. Rugen er velgenet til baking.

Swärd fortalte at før kornforedlinga ble 'organisert', var det landsorter som dominerte. Disse var genetisk mer mangfoldige, noe man også ser når man går i en åker basert på slike landsorter idag. Både høyde, form og farge varierer langt mer enn ved genetisk ensartede kommersielle sorter. I moderne planteforedling er ikke det genetiske mangfoldet i sortene ønsket, tvert i mot ønsker man størst mulig grad av ensretting, for å sikre sortsrenhet. For biomangfoldbønder er ønskene motsatt. Et stort genetisk mangfold sikrer stabil avling. Dette er spesielt viktig når man dyrker økologisk og ikke bruker de innsatsfaktorene som er vanlig i konvensjonelt jordbruk. Swärd har erfart dette. I gode år gir sortene hans generelt mindre avling enn konvensjonelle sorter innen de samme artene. I dårlige år er resultatet i midlertid motsatt, og Swärd får bedre avling. Dessuten gir det genetiske mangfoldet bedre utgangspunkt for å videreutvikle sorter i forhold til ulike behov, enten det dreier seg om dyrkingsegenskaper, smak, bakeegenskaper eller ernæring. De er mer interessante å jobbe med.

Swärd fortalte også at han eksperimenterer med bakeegenskaper, og framhevet som et eksempel de fremragende egenskapene til Dala Landhvetete, en plantesort fra Dalarne i Sverige som er eksepsjonelt god på smak og fin å bake med. Men landsortene er ikke tilpasset industribakingens behov for rask heving og produksjon. De har ofte helt annen glutenkvalitet, og må derfor behandles annerledes. Derfor er det viktig å ta utgangspunkt i de gamle baketeknikkene for å kunne utnytte potensialene maksimalt. Dette betyr at sortene er bedre egnet for nisje-produksjon.

Swärd er opptatt av lokal tilpasning av sorter, og mener at dette har stor betydning for avling og kvalitet. Som eksemple brukte han hvetesorten Møystad som kom fra Hedemarken. Han fikk tak i en gammel variant av sorten fra 1967 og gjorde et eksperiment: Han dyrket den gamle og den nye varianten samtidig og under like forhold. Resultatet var at avlingen ble større for den gamle enn for den moderne varianten. Dette forklarer han med at den gamle varianten var langt bedre tilpasset dyrkingsforholdene på Hedemarken og Hadeland enn den nye varianten som brukes over hel landet. Den gamle varianten hadde også større genetisk variasjon.

Til sist presenterte Johan Swärd en kolleksjon av frøprøver fra genbanken sin, som var stilt ut i lokalet.